

Lausunto

IOK/9/2022

1.2.2022

Viite: Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksista annetun direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi (VN/11443/2021)

Asia: Ihmisoikeuskeskuksen lausuntopalvelu.fi -sivustolle

Yleistä

Ihmisoikeuskeskus kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi, joka koskee parlamentin ja neuvoston direktiiviä tuotteiden ja palveluiden esteettömyysvaatimuksista (EU) 2019/882 ja sen toimeenpanoa Suomessa.

YK:n vammaisyleissopimuksen 33(2) artiklan tehtävät on osoitettu eduskunnan oikeusasiamiehelle, Ihmisoikeuskeskukselle ja sen valtuuskunnalle, jotka yhdessä muodostavat Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution.

Ihmisoikeuskeskus arvioi luonnosta hallituksen esitykseksi erityisesti suhteessa YK:n vammaisyleissopimukseen.

Kysymykset lausunnonantajille

Millaisia vaikutuksia näette ehdotettujen muutosten aiheuttavan?

Esteettömyysdirektiivin kansallisella toimeenpanolla turvataan vammaisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen. Suomi on jo YK:n vammaisyleissopimuksen ratifioinnin myötä velvollinen toteuttamaan asianmukaiset toimet varmistaa vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja

viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki-että maaseutualueilla.” (9 artikla). Nyt toimeenpantavan esteettömyysdirektiivin vaikutuksia on arvioitava vammaisyleissopimuksen valossa. Tästä syystä Suomen on oltava valmis asettamaan esteettömyysdirektiivin toimeenpanoon riittävät resurssit, jotta toimeenpano on tehokasta ja toteuttaa perustuslain 22§:n mukaisesti viranomaisen velvollisuutta turvata perus- ja ihmisoikeudet.

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi on varsin ansiokkaasti tehty vaikutusarviointia. Muutosehdotusten lapsivaikutukset ja yhdenvertaisuusvaikutukset ovat osittain kattavat, mutta perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi on suppea. Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan perus- ja ihmisoikeusvaikutusarvioinnissa olisi ollut perusteltua kiinnittää erityisesti huomiota YK:n vammaisyleissopimuksen takaamiin oikeuksiin, koska vammaiset henkilöt ovat erityisesti muutosehdotusten vaikutusten piirissä. Vaikutuksia olisi voinut arvioida esimerkiksi tarkastelemalla, miten muutosehdotukset vaikuttavat esimerkiksi seuraavissa artikloissa taattuihin oikeuksiin: esteettömyys ja saavutettavuus (9 artikla), oikeus elämään (10 artikla), eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä (19 artikla), henkilökohtainen liikkuminen (20 artikla), oikeus koulutukseen (24 artikla), oikeus terveyteen (25 artikla), oikeus työhön ja työllistymiseen (27 artikla) ja oikeus virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan (30 artikla).

Miten tuotteiden ja palvelujen esteettömyyden valvonta olisi tarkoituksenmukaista järjestää?

Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan valvonnan osalta on pyrittävä mahdollisuuksien mukaan välttämään sirpaleisuutta. Ihmisten on helpompi hahmottaa olemassa olevat valvontarakenteet ja saada oikeussuojaa, jos valvontarakenteet ovat yksinkertaiset.

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi valvontakokonaisuus on vaikeasti hahmotettava, koska se koostuu useasta eri toimijasta – ja on osittain vielä keskeneräinen. Tämän johdosta Ihmisoikeuskeskus toteaa yleisellä tasolla, että eri toimijoille on taattava resurssit neuvontaan ja ohjaukseen hyvissä ajoin jo ennen esteettömyysdirektiiviä toimeenpaneiden lakien voimaantuloa. Neuvontaa ja ohjausta on tarjottava tuottajille ja kuluttajille muun muassa esteettömyysdirektiiviä toimeenpaneiden lakien sisällöstä, olemassa olevista reklamaatio-, kantelu- ja valvontareiteistä sekä niiden käytöstä.

Ihmisoikeuskeskus pitää tarkoituksenmukaisena ja perusteltuna ehdotuksena, että digitaalisten palveluiden valvonta keskitetään Etelä-Suomen aluehallintoviraston saavutettavuusyksikköön.

Viestinnän palveluiden ja audiovisuaaliseen mediaan pääsyn valvonnan, liikennettä koskevien esteettömyystietojen esittämisen valvonnan sekä tuotteiden markkinavalvonnan osalta Ihmisoikeuskeskus viittaa edellä esitettyyn huomioon, että valvontarakenteissa tulisi välttää sirpaleisuutta. Ihmisoikeuskeskus korostaa

tässä yhteydessä myös sitä, että kaikille toimijoille, joille valvontatehtävä säädetään, on osoitettava riittävät resurssit.

Lausuntopyyynnössä esitetyistä vaihtoehtoista Ihmisoikeuskeskus pitää selkeimpänä vaihtoehtona kohtaa B, jossa Traficom valvoo sähköisiin viestintäpalveluihin käytettäviä kuluttajapäätelaitteita, joiden avulla käytetään audiovisuaalisia mediapalveluita ja ESAVI muita esteettömyysdirektiivin tuotteita.

Rakennettu ympäristö

Ihmisoikeuskeskuksen käsityksen mukaan rakennettua ympäristöä koskeva Liite III tarjoaa hyvin vähän konkreettista sisältöä rakennetun ympäristön esteettömyyteen. Tästä syystä on ymmärrettävää, että rakennettua ympäristöä koskevia vaatimuksia ei oteta mukaan tähän hallituksen esitykseen, vaan rakennetun ympäristön esteettömyyssäätelyä päätetään myöhemmin erillisessä lainsäädäntöhankkeessa.

Yleisellä tasolla Ihmisoikeuskeskus toteaa, että vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulmasta ei ole hyväksyttävää, että nyt voimaansaatettavista säädöksistä huolimatta on "sallittua" sijoittaa saavutettavia pankkiautomaatteja tai lippuautomaatteja sellaisiin paikkoihin, jonne liikuntaesteisillä henkilöillä ei ole pääsyä. Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että rakennetun ympäristön esteettömyyssäätelyä koskeva lainsäädäntöhanke käynnistetään nopealla aikataululla. Valmisteltavan lainsäädännön tavoitteiden ja sisällön on oltava linjassa YK:n vammaisyleissopimuksen kanssa ja pidettävä sisällään myös velvoitteita rakennetun ympäristön esteettömyyden edistämiseksi.

Muita huomioita

Ihmisoikeuskeskus nostaa lopuksi esiin huomioita liittyen vammaisuus ja toimintarajoite -käsitteisiin, joiden käytön kanssa täytyy olla tarkka. Esteettömyysdirektiivin johdannossa (kohta 4) käsitellään "toimintarajoitteiset henkilöt" -käsitettä ja sen yhteydessä mainitaan myös ikääntyneet henkilöt, raskaana olevat naiset ja matkatavaroiden kanssa matkustavat henkilöt. Tämä kohta on siirtynyt perustelutekstiin tavalla, joka on ongelmallinen.

Suomen vammaispalvelulaissa ja vammaisyleissopimuksessa on erilaiset toimintarajoitemääritelmät siten, että vammaispalvelulain määritelmä on huomattavasti tiukempi. Huomionarvoista erityisesti se, että matkatavaroiden kanssa matkustava henkilö tai raskaana oleva nainen ei ole vammaisyleissopimuksen määritelmän mukaan toimintarajoitteinen eikä tällaista määritelmän laajennusta ole varmasti tarkoitettu luoda esteettömyysdirektiivillä.

Ihmisoikeuskeskus esittää muutettavaksi perustelutekstiä kohdassa, joka koskee lakia tuotteiden esteettömyysvaatimuksista (HE s. 101). Perustelutekstin kolmannessa kappaleessa todetaan seuraavasti:

"Esteettömistä tuotteista hyötyisivät kaikki. Erityisesti niistä hyötyisivät vammaiset henkilöt, mutta myös henkilöt, joilla on toimintarajoitteita, kuten ikääntyneet henkilöt,

raskaana olevat naiset ja matkatavaroiden kanssa matkustavat henkilöt. Käsite "toimintarajoitteiset henkilöt" kattaa esteettömyysdirektiivissä henkilöt, joilla on sellainen fyysinen, psyykkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, ikääntymiseen liittyvä vamma taikka jokin muu ihmiskehon toimintaan liittyvä pysyvä tai tilapäinen tekijä, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa rajoittaa kyseisten henkilöiden mahdollisuuksia käyttää tuotteita ja palveluja, minkä vuoksi kyseisiä tuotteita ja palveluja on mukautettava heidän erityistarpeisiinsa."

Edellinen kappale tulisi muuttaa seuraavasti

"Esteettömistä tuotteista hyötyisivät kaikki. **Erityisesti niistä hyötyisivät vammaiset ja toimintarajoitteiset henkilöt, mutta myös esimerkiksi raskaana olevat naiset ja matkatavaroiden kanssa matkustavat henkilöt.** Käsite "toimintarajoitteiset henkilöt" kattaa esteettömyysdirektiivissä henkilöt, joilla on sellainen fyysinen, psyykkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, ikääntymiseen liittyvä vamma taikka jokin muu ihmiskehon toimintaan liittyvä pysyvä tai tilapäinen tekijä, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa rajoittaa kyseisten henkilöiden mahdollisuuksia käyttää tuotteita ja palveluja, minkä vuoksi kyseisiä tuotteita ja palveluja on mukautettava heidän erityistarpeisiinsa. **Toimintarajoitteisuudelle ei ole asetettu ikäraja, joten toimintarajoitteisen henkilön käsite kattaa direktiivissä myös ne ikääntyneet henkilöt, joilla on toimintarajoitteita.**"

Sirpa Rautio
johtaja

Mikko Joronen
Asiantuntija